

CADWGAN (bu farw 1111), tywysog

Enw: Cadwgan
Dyddiad marw: 1111
Plentyn: Maredudd ap Cadwgan
Plentyn: Morgan ap Cadwgan
Plentyn: Einion ap Cadwgan
Plentyn: Madog ap Cadwgan
Plentyn: Gruffydd ap Cadwgan
Plentyn: Henry ap Cadwgan
Plentyn: Owain ap Cadwgan
Rhiant: Bleddyn ap Cynfyn
Rhyw: Gwryw
Galwedigaeth: tywysog
Maes gweithgaredd: Teuluoedd Brenhinol a Bonheddig
Awdur: John Edward Lloyd

Ail fab [Bleddyn ap Cynfyn](#) (a fu farw 1075). Clywir sôn amdano gyntaf yn 1088, pryd yr ymosododd ar Ddeheubarth, gyda'i frodyr Madog a Rhiryd, a gyrru [Rhys ap Tewdwr](#) yn alltud. Yn ddiweddarach yn y flwyddyn dychwelodd [Rhys](#) gyda llynges o Iwerddon; cyfarfu â gw r Powys mewn brwydr y collodd Madog a Rhiryd eu bywydau ynnddi ond o'r hon y gallodd Cadwgan ddianc. Rhoes marw [Rhys](#) yn 1093 gyfle i adnewyddu'r ymdrech ofer ar y De, eithr ymhen ychydig wythnosau fe welwyd mai'r Normaniaid a gâi elw o'r ymgyrch neilltuol hon, a hynny ar raddfa fawr. Tua'r adeg yna y bu i Gadwgan, er mwyn cryfhau ei atgyfnerthion, briodi merch ei gymydog Normanaidd, Picot de Sai, g r a oedd yn arglwydd Clun a'r cylch yn ôl ' *Llyfr Domesday*.' Cymerth ran bwysig pan gododd y Cymry yn oes William Rufus, gan orchfygu'r Normaniaid yn 1094 ym mrwydr Coed Yspwys (ni wyddys pa le y mae'r lle hwn), ac ymuno â [Gruffydd ap Cynan](#) i amddiffyn Môn a phan ffôdd i Iwerddon. Pan ddaeth gwell golwg ar bethau ac i'r ddau fedru dychwelyd o Iwerddon yn 1099 cafodd Cadwgan ei gyfran o Bowys gan yr iarll Robert o Amwythig ar yr amod ei fod yn talu gwrogaeth i'r gwr hwnnw; cafodd Geredigion hefyd. Gadawodd iddo'i hun gael ei berswadio i uno yng ngrwthryfel pobl Montgomery yn erbyn Harri I yn 1102, ond medrodd osgoi'r dinistr a oddiweddodd yr iarll yn 1103 a chadw ei diriogaeth.

Amharwyd ar flynyddoedd olaf ei oes gan draha a chwerylon teuluol llinach Powys. Ei fab [Owain](#) oedd un o'r troseddwy'r pennaf. Gwnaeth cymryd [Nest Fitzgerald](#) trwy drais waethygu cyflwr ei dad, a adawyd ar y cyntaf heb ddim ond y maesty a gawsai pan briododd ei wraig ond a gafodd Ceredigion yn ddiweddarach. Collodd Geredigion yn 1110 o achos ychwaneg o ddrwgweithredoedd a wnaethpwyd gan [Owain](#); rhoddwyd hi i [Gilbert Fitzgerald](#) a daeth yn arglwyddiaeth Normanaidd, a Chadwgan yntau yn ei gael ei hun heb dir ac yn dibynnu ar bensiwn brenhinol. Unwaith eto fe ddaeth tro ar fyd, sef pan lofruddiwyd [Iorwerth](#) ei frawd gan nai, sef Madog ap Rhiryd; adferodd y brenin ddeheu Powys i Gadwgan. Yn yr un flwyddyn, fodd bynnag, dioddefodd Cadwgan dan law yr un gelyn annaturiol; pan oedd yn trefnu i adeiladu castell yn Trallwng Llywelyn (sef Welshpool), gosodwyd arno yn fradwrus a chafodd ei ladd heb iddo fedru gwrthwynebu fawr ddim.

Disgrifia'r 'Anglo-Saxon Chronicle' ef yn 1097 fel y mwyaf gwiw o arweinwyr y Cymry yn y flwyddyn honno; dug ei yrfa fel rheolwr beth clod iddo. Heblaw Henry a Gruffydd, y meibion a anwyd o'i wraig Normanaidd, gadawodd [Owain](#) (bu farw 1116), Madog, Einion (bu farw 1123), Morgan (bu farw 1128), a Maredudd (bu farw 1124).

Awdur

Syr John Edward Lloyd, (1861 - 1947)

Ffynonellau

J. E. Lloyd, *A History of Wales from the Earliest Times to the Edwardian Conquest* (London 1911), 398-421

Darllen Pellach

Erthygl Wicipedia: [Cadwgan ap Bleddyn](#)

Dolenni Ychwanegol

Wikidata: [Q2614469](#)

Dyddiad cyhoeddi: 1953

Hawlfraint Erthygl: <http://rightsstatements.org/page/InC-RUU/1.0/>

Mae'r Bywgraffiadur Cymreig yn cael ei ddarparu gan Lyfrgell Genedlaethol Cymru a Chanolfan Uwchefrydiau Cymreig a Cheltaidd Prifysgol Cymru. Mae ar gael am ddim ac nid yw'n derbyn cymorth grant. Byddai cyfraniad ariannol yn ein helpu i gynnal a gwella'r wefan er mwyn i ni fedru parhau i gydnabod Cymry sydd wedi gwneud cyfraniad nodedig i fywyd yng Nghymru a thu hwnt.

Ewch i'n [tudalen codi arian](#) am ragor o wybodaeth.

